

Arkipäivän episodit – Miten militarismi kietoutuu arkipäiviini?

Meeri Tiensuu¹

Aluksi

Tämä teksti käsittelee militarismin kietoutumista elämäni arkipäiväisissä kokemuksissa ja keskusteluissa. Tekstin menetelmällisenä inspiraationa olen käyttänyt *Feminist Conversations on Peace* -teosta (Smith & Yoshida 2022), jossa joukko feministisiä tutkijoita syventyy arkisten keskustelujen avulla purkamaan rauhan tarkoituksia, muotoja sekä sitä, miten keskustelut rauhasta voivat toimia tiedonlähteenä ja paikkana (meta)työlle, politiikalle, aktivismille ja hoivalle. Viime vuosien aikana olen oppinut arvostamaan arkipäiväistä ajatustenvaihtoa tapana hahmottaa maailmaa ja tuottaa tietoa. WhatsApp-keskusteluissa, kahvilan vessajonossa, metsäkävelyillä tai työpaikan lounastauoilla käydyt keskustelut tuttujen tai tuntemattomien henkilöiden kanssa ovat antaneet minulle useita oivaltamisen hetkiä ja haastaneet totuttuja ajatusmalleja.

”Arkipäivän episodeilla” viitataan erilaisiin, toisistaan irrallisiin keskusteluihin, kohtaamiin ja hetkiin, joissa olen ollut mukana joko itse tai välillisesti. Ne avaavat henkilökohtaisia kokemuksiani edistäen samalla ”keittiöpuhetta” (engl. *kitchen table reflectivity*, ks. Kohl & McCutcheon 2015) tutkimusmetodologisena lähestymistapana laadulliselle (rauhan)tutkimukselle. Uskon, että keittiöpuhe, olipa se tiedostettua tai ei, voi auttaa tarkastelemaan identiteettejämme, positioitamme ja kokemuksiamme osana yhteiskuntaa.

Kirjoitus on jaettu kolmeen eri episodiin, joissa olen tarkoituksellisesti sekoittanut eri tilanteita toisiinsa selventääkseni ja korostaakseni antamiani esimerkkejä ja argumentaatiotani. Keskusteluissa mainittujen ihmisten nimet on muutettu, mutta he ovat antaneet suostumuksensa minulle kirjoittaa itsestään ja käymistämme keskusteluista. Teksti perustuu omiin muistoihini ja tulkintoihini enkä ole kerännyt systemaattisesti aineistoa tekstin kirjoittamista varten.

Koronapandemian alettua keväällä 2020 muistan pohtineeni valtionhallinnon käyttämää retoriikkaa, jossa koronavirusta vastaan ”taisteltiin” ja ”suojauduttiin.” Mietin tuolloin, miten viruksesta tehtiin, ja miten siitä myös tuli, ”kaikille yhteinen vihollinen” sotahistoriasta tuntemamme militaristisen retoriikan ja metaforien myötä (Sontag 1991; Kotilainen & Harju 2020). Kuluneiden vuosien aikana olen aiempaa kriittisemmin tarkastellut militarismia paitsi suomalaisessa yhteiskunnassa myös omassa ajattelussani ja arjessani. Militarisaatiolla viitataan prosessiin, ”joka johtaa sotilaallisten arvojen ja tapojen vakiintumiseen ja voimistumiseen” (Vastapuu ym. 2024, 37; ks. myös Enloe 2004). Esittelemäni arkipäivän episodit tuovat esiin, miten militarisaatio kietoutuu arkeeni samalla horjuttaen turvallisuudentunnettani. Tekstin

1 YTM, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, <meeri.tiensuu@tuni.fi>

myötä haluan myös osallistua ja osaltani edistää kriittistä militarismikeskustelua Suomessa nostamalla esiin henkilökohtaisia, arkipäiväisiä tilanteita, joissa militarismi on tavalla tai toisella ollut läsnä (ks. myös Hast ym. 2024).

Teksti nojaa vahvasti omiin havaintoihini ja tulkintoihini, minkä vuoksi koen tärkeäksi avata omaa asemaani ja taustaani. Tutkimus ei ole koskaan neutraalia (ks. esim. Halse & Honey 2005; Mohanty 1988), vaan tutkimusprosessit muotoutuvat aina tutkijan arvojen, uskomusten, kokemusten (Vanner 2015) sekä valittujen menetelmien ja teoreettisten viitekehysten kautta. Kuvailen itseäni kriittiseksi feministiseksi rauhantutkijaksi, jonka tutkimusta ohjaa ajatus sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämisestä. Haluan ymmärtää ja tukea alistettuja ja marginalisoituja ihmisiä, oppia heiltä ja ennen kaikkea parantaa heidän mahdollisuuksiaan elää vapaasti, turvallisesti ja tasavertaisesti yhteiskuntiansa ja muiden yhteisöjen jäseninä. Feministinen rauhantutkimus (McLeod & O'Reily 2019; Wibben ym. 2019; Väyrynen ym. 2021; Björkdahl & Mannergren Selimovic 2021) tarjoaa itselleni lähestymistapoja, jotka auttavat paitsi navigoimaan erilaisten valtarakenteiden välillä ja sisällä, myös tukevat (itse)reflektiota omassa tutkimuksessani.

Osana feminististä rauhantyötä ja -tutkimusta pyrin jatkuvasti analysoimaan, kyseenalaistamaan ja nostamaan esiin hierarkioiden merkityksiä ja vallan muotoja erilaisia sosiaalisia ilmiöitä tarkasteltaessa. Pyrin soveltamaan tutkimusmenetelmiä, joiden avulla kuulen ja ymmärrän paremmin ulossuljettujen, marginaalissa olevien ihmisten ääntä osana tiedon tuotantoa. ”Feministinen rauha” kuvastaa myös tapojani toimia ja tehdä yhteistyötä muiden kanssa, heijastellen arvopohjaani ja agendaani edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Koen, että kriittinen, feministinen rauhantyö ulottuu näin ollen myös tutkimukseni ulkopuolelle määrittäen jokapäiväistä elämäni. Tiedostan kuitenkin myös olevani tietynlaisen sosiaalishistoriallisen prosessin ja kontekstin tuotos. En siis ole irrallinen tai vapaa tiedostamattomista ennako-olettamista tai ajatusmalleista, kuten *mielen militarisaatiosta* (Vastapuu ym. 2024). Sitä suuremmalla syyllä haluankin tarkastella ja oppia militarismin vaikutuksista elämässäni ja itsessäni.

Episodi 1

Minä (M) & Kristine (K), Tampere, kesäkuu 2023, WhatsApp-viestinvaihtoa:

K: Mennäänkö Rillinkiin Hämeenpuistossa?

M: Kävelin siitä ohi tänään Ilon kanssa ja Hämeenpuistossa on ilmeisesti sotilasnäyttely menossa. En haluaisi olla tankkien ympäröimänä.

K: Ahaa, okei, se on siellä taas. Muistan saman tapahtuman viime vuodelta, ja että siellä oli teltoja ja sotilaita ja muuta sotilasvarustusta. Ei mennä sinne.

M: Jotenkin tuntuu epämukavalta, että Puolustusvoimat vie julkista tilaa tuolla tavalla. Kai niiden tarkoitus on markkinoida itseään ja tehdä itsestään lähestyttävämpiä.

K: Olisiko Pyynikintorin Tuoppi parempi? Nähdäänkö siellä 30 minuutin päästä?

M: Sopii, nähdään kohta!

Saavumme Tuoppiin, tilaamme oluet ja valitsemme pöydän terassilta. Jatkamme keskustelua Hämeenpuiston tapahtumaan liittyen. Keskustelemme siitä, mitä Puolustusvoimat meille edustaa ja mistä asenteemme sitä kohtaan juontuu. Jaamme hyvin samankaltaisia tunteita ja ajatuksia asiaan liittyen. Ajattelemme molemmat, että Puolustusvoimia kritisoidaan julkisesti vain harvoin, silloinkin kun syytä olisi. Puhumme siitä, miten Suomen liittyminen puolustusliitto Natoon meni ja miten vaikea oli ääneen silloin sanoa, mitä oikeasti ajattelee Natosta ja siihen liittymisestä.

M: Se oli älytöntä, miten valtava paine oli liittyä Natoon. Siitä ei käyty juurikaan keskustelua. Ja jos sanoi, että pitäiskö hieman tarkastella sitä, että millainen yhteisö Nato on, niin sut leimattiin putinistiksi.² Nato nähtiin ja varmaan edelleen nähdään vaan sellaisena turvasatamana, johon on kunnia-asia päästä mukaan.

K: Joo, Natoon liittyvistä ongelmista ei puhuttu mitään. Natosta tuli itsestäänselvyys ja harvoin kuulee kritiikkiä sitä kohtaan. Nato on hyvin onnistunut markkinoimaan itsensä sellaiseksi yhteisöksi, johon on tärkeää haluta kuulua.

Tilaamme toiset oluet ja jatkamme keskustelua samoista aiheista. Kristine kertoo minulle ukrainalaisesta ystävästään. Hänen mukaansa on ollut vaikea suhtautua siihen, miten tämän ystävän puhe venäläisistä on muuttunut sodan alkamisen jälkeen, ja nykyisin hän käyttää todella demonisoivaa retoriikkaa. Toteamme sen olevan ymmärrettävää mutta silti surullista. Kerron, miten minä ja ystäväni kokoonnuimme yhteen vain muutama päivä Venäjän hyökkäyksen alettua ja koitimme purkaa pelon, huolen, levottomuuden ja ahdistuksen tunteita.

M: Se oli absurdi ilta. Olimme peloissamme ja keskustelimme siitä, miten toimitaan, jos Venäjä hyökkää Suomeen. En ollut koskaan ajatellut sellaisen olevan mahdollista, ja yhtäkkiä kävimmekin todella konkreettisesti läpi asioita liittyen siihen, miten toimitaan ja pidetään yhteyttä Venäjän hyökätessä. Sinänsä Naton kannatuksen nousu sen kevään aikana on ihan ymmärrettävä reaktio. En itsekään ollut lainkaan näin kriittinen vuosi sitten. Jos olisimme silloin käyneet samaa keskustelua, niin tuskin olisin osannut analysoida tätä asiaa samalla tavalla kuin nyt.

Episodi 2

Kotona, maaliskuu 2024

Avaan *Helsingin Sanomien* sovelluksen puhelimestani ja selailen uutisia silmällen otsikoita. Huomioni kiinnittyy otsikkoon ”Menkää jonnekin muualle” – *Panssarivaunut ryskyivät Lapin metsissä, kun Naton valtava sotaharjoitus pääsi vauhtiin.*³ Pysähdyn ”menkää jonnekin muualle” lainauksen äärelle ja ajattelen, että kerrankin joku on samaa mieltä kanssani. Avaan artikkelin ja ryhdyn lukemaan. Päästyäni kohtaan, jossa maavoimien operaatiopäällikkö prikaatikenraali Sami-Antti Takamaa kertoo, miten Pohjois-Suomessa sotaharjoitusten järjestäminen on helppoa, koska siellä on runsaasti tilaa, pyöräytän silmiäni ja sanon ääneen: ”Entäpä alueen eläimet tai luonto ylipäätään?” Mieleeni muistuu Laura Junka-Aikion pu-

² Ks. myös Berg & Fredriksson (2024).

³ Ponto (2024).

heenvuoro Feminism and Wars -yhteisön ja Sotilaallisen vallan kieli suomalaisessa demokraatiassa -hankkeen järjestämässä tapahtumassa Ulkopoliittisessa instituutissa kuukausi sitten.⁴ Junka-Aikio nosti tärkeänä huomiona esiin, että sotaharjoitusalueilla on aina elämää, vaikka sotilastahot usein tahtovat kertoa päinvastaista. Suomen Lapissa elämä viittaa siellä asuvien ihmisten ja erityisesti saamelaisten ihmisten elämään, eläinten, puiden ja eri lajien elämään. Huomaan hermostuvani lukemastani. Olen kyllästynyt ja turhautunut lukemaan lausuntoja, jotka pönkittävät patriarkaalisia rooleja ja rakenteita ilman kriittistä otetta siihen, kenen turvallisuudesta tai turvattomuudesta oikeastaan puhutaan. Puren huultani ja revin kynsinauhaa vasemman käden peukalostani. ”Miksi näiden sotilasajien pitää olla niin sotilasajia”, ajattelen. Mitä jos Laura Junka-Aikion kaltaisia tutkijoita haastateltaisiin Natoa, turvallisuutta tai puolustusvoimia koskevista artikkeleista? Tunnistaisimmeko silloin militarismin paremmin? Voisiko se tehdä meistä kriittisempiä ja auttaa tarkastelemaan sotilaallisia arvoja ja käytäntöjä ympärillämme?

Luen artikkelin loppuun. Olen tyytyväinen, että artikkelissa oli tuotu esiin edes yksi kriittinen, ja ehkä jossain määrin vihainenkin ääni esiin. Nimettömänä pysytellyt mies oli ”menkää jonnekin muualle” -kommentin takana. Suljen artikkelin ja palaan selaamaan muita uutisotsikoita.

Seuraavana päivänä selailen entistä Twitteriä. Vastaani tulee Laura Junka-Aikion twiitti. Hän on lukenut saman artikkelin ja kirjoittanut twiitin⁵ heijastellen helmikuuisessa tapahtumassa puhumiaan asioita.⁶ Jatkan selailua. Algoritmini syöttävät minulle kuva- ja videomateriaalia Gazasta. Kuvat ovat lohduttomia ja jäävät häiritsemään mieltä vielä sovelluksen suljettuani. Kirjoitan ystävälleni viestin, jossa jaan ajatuksiani siitä, miten sosiaalinen media tuo sotakuvastoa silmillemme eteen päivittäin. Vastauksessaan hän pohtii, miten palaamme sosiaalisen median parista aina kuitenkin omaan arkeemme sekunneissa, mutta kuvat, videot ja postaukset kuitenkin kietoutuvat osaksi päiväämme. Mietin, millaisia vaikutuksia tällä on miellemme militarisoitumiseen. Millainen rooli sosiaalisella medialla ja medialla yleisemmin on militarismin välittäjänä?

Episodi 3

Minä (M) & Hilma (H) & Ilo-koira, Tampere, maaliskuu 2024

Olen kävelyllä koirani ja ystäväni Hilman kanssa Pyynikinharjun metsässä. Keskustelemme töihin liittyvistä asioista ja pohdimme rahoitusta eräälle projektille. Hävittäjälentokone lentää ylitsemme ja keskustelumme keskeytyy äänekkään, häiritsevän jylinän alle. Ilokin säikähtää ääntä ja etsii suojaa jalkojeni juuresta pelokkaan näköisenä, häntä koipien välissä. Ääni saa minut ärtyneeksi, sillä se sai koirani pelokkaaksi enkä pystynyt ennakoimaan tilannetta. Jaan tuntemukseni Hilmaalle ääneen. Hän nyökkää ja katselee taivaalle pohtien, kuuluisimmeko

4 Militarism, Gender and War in the Nordics, 1.2.2024. <https://www.fia.fi/tapahtuma/militarism-gender-and-war-in-the-nordics>, 28.8.2024.

5 Laura Junka-Aikio [@laurajunka]: ”Pohjoisessa valtion maita riittää, joten sen osalta harjoituksen järjestäminen on sinänsä helppoa”, kertoo prikaatikenraali Enontekiön sotaharjoituksista. *Unohtuiko että:* [Twiitti]. X, 6.3.2024. <https://twitter.com/laurajunka/status/1765393768646111532>.

6 Ks. myös Junka-Aikio (2024).

lisää vastaavia ääniä. Yritän lohduttaa ja rohkaista Iloa. Jatkamme matkaa. Olemme hiljaa ja kävelemme eteenpäin. Ilo tarkkailee ympäristöään huolestunut ilme kasvoillaan ja on selvästi valppaana. Vilkuilemme edelleen taivaalle, kunnes Hilma keskeyttää hiljaisuuden.

H: Kun olin vielä Syyriassa, hävittäjien äänistä tuli jossain vaiheessa normaaleja. Näiden äänien kuuleminen tarkoitti usein, että lähellä on pian pommituksia. Muistan, kuinka eräänä päivänä näimme työpaikaltamme pommituksia ja kuulimme ampumisten äänien lähestyvän. Se oli niitä päiviä, kun kävi selväksi, että sota olisi kaikkialla Syyriassa. Kun seuraavana päivänä menin töihin, meidän piti lähteä kesken päivän ja jättää kaikki taakse.

Vahva suru valtaa minut kuunnellessani Hilmaa. Hän jatkaa kertomalla sisaruksestaan, joka oli sotilas ja joka yritti suojella perheenjäseniään aina pysymällä hiljaa. Hän kertoo toisesta sisaruksestaan, joka joutui syyttä vankilaan. Hän kertoi vanhemmastaan, joka menehtyi. Hän kertoi surusta ja ikävästä ja kalvavasta epätiedosta, sillä hän ei vielä kukaan tiennyt, mitä Syyriaan jääneille perheenjäsenilleen oli tapahtunut.

Metsäkävelymme ottaa melko odottamattoman käänteen. Hävittäjän ääni näytti herättäneen Hilmassa synkkiä, surullisia ja tuskallisia muistoja, joihin en itse osaa sanoa oikeastaan mitään, mutta yritän silti.

M: Olen pahoillani, Hilma. On aivan kauheaa, mitä sinä ja perheesi olette kokeneet. Useimmat ihmiset Suomessa tuskin osaavat ajatella, että hävittäjän ääni voi aiheuttaa tällaisia muistoja. Sota ja sotien äänet ovat asioita, joita useimmat ihmiset eivät ole kokeneet itse.

H: Joo, luulen, että vain harva Suomessa tietää, millaista oikea sota on tai miltä se kuulostaa. Ja onhan se myös hyvä, että ihmiset eivät tiedä. Haluaisin itsekin olla tietämättä.

Lopuksi

Tätä tekstiä kirjoittaessani ja kuluneen vuoden aikana tekemiäni huomioita pohtiessani olen todennut Suomessa vallitsevan epärealistisen määritelmän siitä, mitä turvallisuus tarkoittaa. Julkisessa keskustelussa usein toistuva ”turvallisuus” on epämääräinen perustelu erinäisille poliittisille linjavedoille ja päätöksille. Lisäksi käsitteen määritelmä uusintaa hyvin kapeaa käsitystä turvallisuudesta painottaen valtiollisia ja kansallisia näkökulmia ja sivuuttaen yksilötason kokemuksen ja ymmärryksen (Vastapuu ym. 2024). Onkin kestävämpiä ylläpitää näin harhaista määritelmää turvallisuudesta, saati turvallisuuden tunteesta jatkuvasti moninaistuvammassa yhteiskunnassamme. Pidämme yllä tarinaa, jossa Suomi on rauhallinen, turvallinen ja vakaa maa, ja samalla ohitamme valtavan määrän turvattomuuden kokemuksia liittyen esimerkiksi rasismiin tai homofobiaan. Sama käy ilmi sisäministeriön turvallisuuden tunnetta käsittelevästä seurannasta (Sisäministeriö 2023), jonka mukaan suomalaisten turvallisuuden tunne on heikentynyt merkittävästi. Cynthia Enloeta (2004) mukaillen onkin kysyttävä, mitä sanalla ”turvallisuus” tarkoitetaan ja kenen tai keiden turvallisuudesta Suomessa loppujen lopulta ollaan huolissaan. Yksilötason turvallisuuden tunnetta ja sen muotoutumista olisikin tärkeä tutkia lisää ja kiinnittää huomiota siihen, millaisissa hetkissä ihmiset

sanovat olevansa peloissaan ja miten sotilaallinen läsnäolo mahdollisesti vaikuttaa turvallisuuden tunteen horjumiseen.

Tarkastellessani suomalaista yhteiskuntaamme niin kriittisen militarismitutkimuksen linsien kuin keittiöpuheenkin läpi havahdun siihen, miten militaristinen ja monin tavoin väkivaltainen se onkaan. Huoleni on, että militarisoituminen vahvistaa entisestään väkivallan jatkumoa (engl. *continuum of violence*, ks. Kelly 1987) aiheuttaen kitkaa ihmisten väliseen yhteiseloon ja laajemmin yhteiskuntarauhaan. Lisäksi pelkään, että mitä vahvemman otteen militarismi yhteiskunnassamme saa, sitä vaikeampaa ja vaarallisempaa sen kriittisestä tarkastelusta tulee. Sotaharjoitukset, hävittäjät ja niiden äänet, sotilaspukuihin pukeutuneet asian tuntijat tai sotakalusto keskellä kaupunkia herättävät minussa huolta, ahdistusta ja pelkoa. Eivät välttämättä siksi, että ajattelisin sodan uhkan olevan tiiviimmin läsnä elämässäni, vaan enemminkin siksi, mitä nämä elementit laajemmin edustavat. Patriarkaalisten ja sotilaallisten arvojen ja käytäntöjen nousu tuntuvat jatkuvasti kaventavan mahdollisuuksiamme edes kuvitella rauhallista, oikeudenmukaista yhteiseloä, joka olisi vapaa alistamisesta. Siksi toivonkin, että esittelemäni arkipäivän episodit voisivat herätellä mieliämme entisestään tarkastelemaan sitä, millaisia vaikutuksia sotilaallisilla prosesseilla, ajatusmalleilla ja arvoilla on jokapäiväisessä elämässämme.

Huolta ja pelkoa militarismin vaikutuksista suomalaisessa yhteiskunnassa ja omassa elämässäni olen osannut helpottaa keittiöpuheiden lisäksi lukemalla erityisesti feministisiä teoksia. Päätänkin tämän tekstin otteeseen yhdestä suosikeistani ja toivon sen voivan rohkaista muitakin pohtimaan erilaisia vastarinnan muotoja militarisaatiolle:

Kamppaillessamme militarismia vastaan meidän on vastustettava kulttuurissamme tapahtuvaa sosiaalistamista ja aivopesua, joka opettaa meitä passiivisesti hyväksymään väkivallan tavallisuuden jokapäiväisessä elämässä ja uskomaan, että voimme poistaa väkivallan väkivallalla. Vaikka se saattaakin vaikuttaa pieneltä, meidän on tärkeää säädellä mitä lapsemme ja me itse televisiosta katsomme. [- -] Militarismia vastustavien naisten on oltava valmiita vetämään kaikki tukensa sodalta, tiedostaen täysin, että totaalinen tuen vetäminen vaatii välttämättä myös muutosta psyykeissämme; muutosta, joka muuttaa väkivallan passiivisen hyväksynnän aktiiviseksi vastarinnaksi. (hooks 2015, 97, suom. MT.)

Lähteet

- Berg, Elin & Emma Fredriksson (2024): "Don't say peace: Militarisation and the shrinking space for critical voices in the Swedish NATO debate". *Critical Studies on Security*, 1–5. <https://doi.org/10.1080/21624887.2024.2358643>
- Björkdahl, Annika & Johanna Mannergren Selimovic (2021): "Methodologies for feminist peace research". Teoksessa: T. Väyrynen, S. Parashar, É. Féron & C. C. Confortini (toim.) *Routledge Handbook of feminist peace research*. Routledge.
- Enloe, Cynthia (2004): *The curious feminist. Searching for women in a new age of empire*. University of California Press.
- Halse, Christine & Anne Honey (2005): "Unraveling ethics: Illuminating the moral dilemmas of research ethics". *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 30(4), 2141–2162. <https://doi.org/10.1086/428419>

- Hast, Susanna, Noora Kotilainen, Tiina Seppälä, Saara Särnä & Leena Vastapuu (2024): "Making feminist sense of militarisation of the mind". *Critical Studies on Security*, 1–6. <https://doi.org/10.1080/21624887.2024.2358642>
- hooks, bell (2015): *Talking back: Thinking feminist, thinking black*. Uud. painos. Routledge.
- Junka-Aikio, Laura (2024): "Training on Terra Nullius? A decolonial approach to militarisation in Sápmi and Northern Finland". *Critical Studies on Security*, 1–5. <https://doi.org/10.1080/21624887.2024.2358645>
- Kelly, Liz (1987): "The continuum of sexual violence". Teoksessa: J. Hanmer & M. Maynard (toim.) *Women, violence and social control*. Palgrave Macmillan.
- Kohl, Ellen & Priscilla McCutcheon (2015): "Kitchen table reflexivity: Negotiating positionality through everyday talk". *Gender, Place & Culture*, 22(6), 747–763. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2014.958063>
- Kotilainen, Noora & Anu A. Harju (2020): "Korona ja kuolemattomuuden harhan murtuminen". *Thanatos*, 9(1), 96–129.
- McLeod, Laura & Maria O'Reilly (2019): "Critical peace and conflict studies: Feminist interventions". *Peacebuilding*, 7(2), 127–145. <https://doi.org/10.1080/21647259.2019.1588457>
- Mohanty, Chandra (1988): "Under Western eyes: Feminist scholarship and colonial discourses". *Feminist Review*, 30(1), 61–88. <https://doi.org/10.1057/fr.1988.42>
- Ponto, Otto (2024): "Menkää jonnekin muualle' – Panssarivaunut ryskyvät Lapin metsissä, kun Naton valtava sotaharjoitus pääsi vauhtiin". *Helsingin Sanomat*, 5.3.2024. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000010254304.html>
- Sisäministeriö (2023): Suomalaisten turvallisuuden tunne on heikentynyt viime vuodelta. Tiedote, 26.10.2023. <https://intermin.fi/-/suomalaisten-turvallisuuden-tunne-on-heikentynyt-viime-vuodesta>
- Sontag, Susan (1991): *Illness as a metaphor and AIDS as its metaphors*. Penguin.
- Smith, Sarah & Keina Yoshida (toim.)(2022): *Feminist conversations on peace*. Bristol University Press.
- Vanner, Catherine (2015): "Positionality at the center: Constructing an epistemological and methodological approach for a Western feminist doctoral candidate conducting research in the postcolonial". *International Journal of Qualitative Methods*, 14(4). <https://doi.org/10.1177/1609406915618094>
- Vastapuu, Leena, Saara Särnä, Noora Kotilainen & Susanna Hast (2024): "Kuinka militarisoitunut Suomi on? Militarisaation tarkistuslista". Teoksessa: S. Hast & N. Kotilainen (toim.) *Sodan pauloissa – Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Gaudeamus.
- Väyrynen, Tarja, Swati Parashar, Élise Féron & Catia Cecilia Confortini (toim.)(2021): *Routledge handbook of feminist peace research*. Routledge.
- Wibben, Annick T. R., Catia Cecilia Confortini, Sanam Roohi, Sarai B. Aharoni, Leena Vastapuu & Tiina Väitinen (2019): "Collective discussion: Piecing-up feminist peace research". *International Political Sociology*, 13(1), 86–107. <https://doi.org/10.1093/ips/oly034>